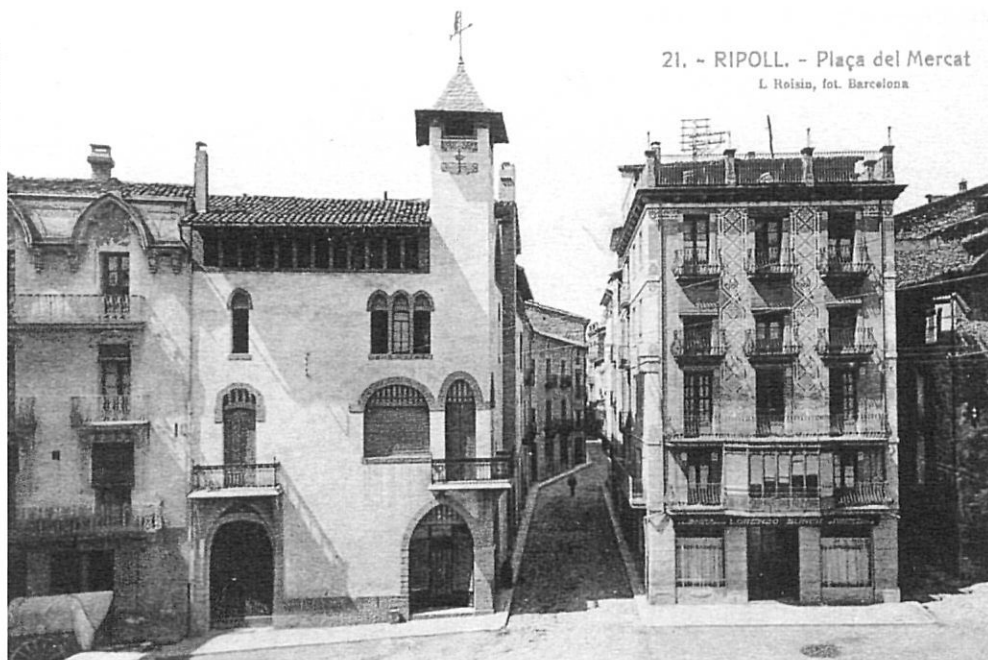

LUCIANO ROISIN

21. - RIPOLL. - Plaça del Mercat
L. Roisin, fot. Barcelona

La plaça Gran, a principi dels anys vint. A la dreta, l'edifici on Llorenç Suñer tenia la banca i l'habitatge.

Ripoll, població capdavantera de l'enllumenat elèctric

Agustí Dalmau

Per entendre qualsevol fet històric es fa necessari comentar, encara que només sigui amb quatre pinzellades, el context en què va produir-se. L'àmbit que tractarem en el treball –i que va del tot lligat amb la instal·lació de l'enllumenat elèctric a Ripoll– és la política municipal. El consistori ripollès del final del segle XIX l'integraven persones adscrites a la classe social benestant. Hi predominaven els directius de fàbriques, els rendistes, els propietaris rurals i de petites indústries, a més de persones que exercien professions liberals. D'altra banda, els partits conservadors i liberals s'alternaven en el poder.

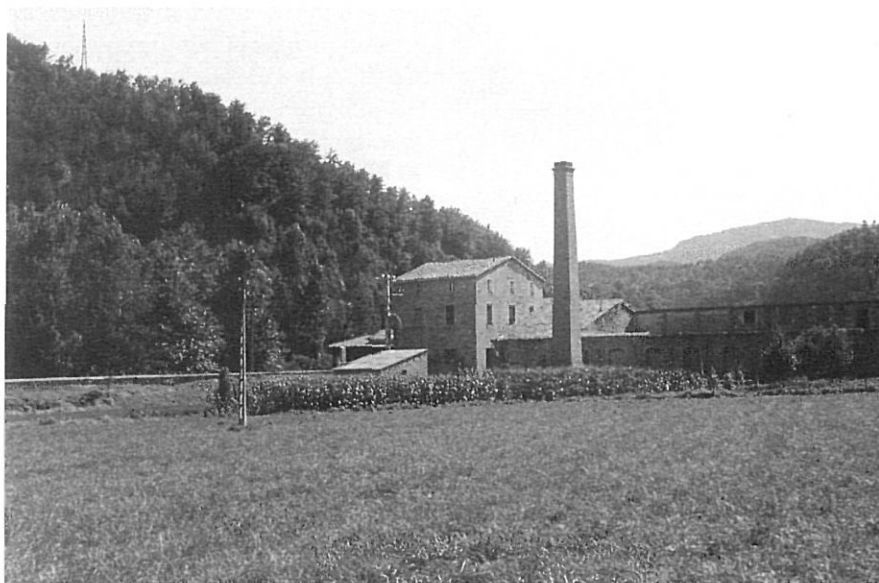
La nostra petita història la iniciem l'any 1881, quan l'Ajuntament de Ripoll es plantejà la renovació del sistema d'enllumenat, que aleshores funcionava amb petroli. L'empresa Sres. Camprodon y Compañía pretenia instal·lar a Ripoll una fàbrica de gas, que hauria produït enllumenat per mitjà d'aquesta font d'energia. El consistori refusà

la proposta en considerar que en el projecte hi havia certes mancances.

L'empresa, tot i la negativa, no abandonà la idea de canviar el sistema d'enllumenat. A principi del 1882 demanà a l'Ajuntament un plànol de la vila «al objeto de poder instalar más adelante en esta localidad el alumbrado eléctrico»; el consistori accedí a la petició, però tot quedà en un propòsit de bones intencions. Van haver de passar vuit anys perquè es donessin els primers passos per fer de l'enllumenat elèctric una realitat.

Primers passos. Dubtes sobre un projecte revolucionari

El 2 de gener de 1890 es constituí un nou consistori que passà a ser encapçalat per Antoni Folcrà. De tots els regidors, cal destacar-ne Francesc Boix –responsable de l'àrea de neteja– i Francesc Sirvent –responsable de l'enllumenat públic–, els quals jugaren un paper destacat en tot el procés que detalla el nostre treball.

El molí i el canal de Sant Quintí són testimonis muts d'un canvi transcendent per al Ripoll de final del s. XIX: l'electricitat.

L'artífex de l'arribada del corrent elèctric a Ripoll va ser Llorenç Suñer i Clot. El seu pare era sastre i comerciant de roba a l'engròs. Suñer, que feia de sastre el 1887, posteriorment es dedicà a les finances i va tenir, a la plaça Gran, la coneguda Banca Suñer. També va ser propietari d'un magatzem de venda de sal, que inicialment era del seu germà Domènec.

Llorenç Suñer, el 10 de juliol del 1890, va trametre una instància a l'Ajuntament en què demanava que se li atorgués la instal·lació, concessió i explotació de l'enllumenat elèctric. El mateix Suñer suggerí els punts que havia d'incloure el contracte.

Tindria el dret d'explotació durant vint-i-cinc anys, període en el qual cap més empresa no podria instal·lar material elèctric. Suñer s'obligava, entre d'altres clàusules, a instal·lar setanta làmpades incandescentes —amb una intensitat de setze bugies cadascuna—, a fer-se càrrec de les despeses per l'adquisició de material i al manteniment de la infraestructura. L'Ajuntament li hauria de pagar 250 pessetes mensuals.

Per produir electricitat, Suñer comptava amb la força hidràulica que generava el molí propietat de Ramon Vaquer que es trobava adscrit a la finca de Sant Quintí, situada a tocar la carretera de Barcelona a Puigcerdà. L'existència del molí és documentada des del s. XV; era dels anomenats d'escorça i servia per trossejar el roldor. Més tard es va dedicar a produir farina

i va seguir en funcionament fins a la segona meitat d'aquest segle.

L'aigua s'agafaria amb una resclosa bastida al riu Ter, feta amb taulons de fusta de roure, i arribaria al molí mitjançant un canal d'uns 700 metres de llargada, 2,5 metres d'amplada i 2 de fondària. La idea era aprofitar la força que produïa el molí a la nit per subministrar corrent elèctric.

La instància va passar pel ple de l'Ajuntament aquell mateix dia, el qual acordà nomenar una comissió amb la finalitat d'estudiar la viabilitat del projecte. Francesc Boix i Ramon Sirvent van formar-ne part.

Suñer, el dia 17 de juliol, redactà una segona instància que, tot i mantenir alguns punts del primer redactat, introduïa noves clàusules; el concessionari es comprometia a cedir gratuïtament a l'Ajuntament quatre làmpades incandescentes d'una intensitat de cinquanta bugies cadascuna. També s'estipulava que les obres havien de començar a principi del 1891.

Davant la nova proposta, l'Ajuntament, en considerar que l'enllumenat podria reportar molts beneficis, va aprovar el 24 de juliol «conceder al expresident D. Lorenzo Suñer y Clot la autorización o permiso que solicita respecto a la instalación de alumbrado eléctrico en esta villa» i respectar les condicions proposades per Llorenç Suñer.

Tot semblava dat i beneït i la substitució del sistema d'enllumenat (basat en «faroles públicos que arden por medio de

petróleo los cuáles no satisfacen las necesidades de estos habitantes, ni se hallan en armonía con las necesidades de la época») era imminent. Incomprensiblement, a partir d'aleshores, el procés es va anar alentint: potser perquè no es refiaven d'un nou sistema d'enllumenat, que només funcionava a Girona, on havia estat inaugurat l'any 1886.

El consistori ripollès va nomenar, el setembre del 1890, dues noves comissions. Es tractava d'estudiar les condicions de la subhasta del servei, i anar a Girona per comprovar sobre el terreny quina intensitat donaven les làmpades de setze bugies, que eren les que s'instal·larien a Ripoll. Boix va ser membre de les dues comissions.

Un cop acomplerta la seva tasca, l'Ajuntament va establir, el 16 d'octubre, les dinou condicions que haurien d'acomplir els projectes que es presentessin a la subhasta. Entre d'altres requisits, cal destacar que es concediria el servei de subministrament durant setze anys, no vint-i-cinc, com demanava Suñer.

Sí que es respectà, però, que el nombre de làmpades a instal·lar fos de setanta, amb una intensitat de setze bugies cadascuna. També s'estipulava l'hora en què hi hauria llum als carrers i places: «(...) hasta las doce de la noche en invierno y a la una de la madrugada en verano. En las festividades de Navidad, Carnaval y Fiesta Mayor, dichas lámparas deberán (...) funcionar con toda su intensidad hasta las cuatro de la mañana». Les despeses que comportés la instal·lació anirien a càrrec del contractista, que hauria de negociar amb els ripollesos per posar els accessoris necessaris a les façanes dels habitatges. El concessionari disposaria de sis mesos per efectuar les obres, i en cas de no tenir-ho enllestit es rescindiria el contracte.

A l'hora d'acceptar les condicions, no tots els regidors van estar-hi d'acord, en considerar que un contracte per setze anys era massa llarg, i va caldre sotmetre-ho a votació nominal. De nou regidors, sis votaren a favor, entre els quals cal destacar l'alcalde, Antoni Folcrà. Els vots contraris foren de Josep Roura, Francesc Boix i Francesc Sirvent. Curiosament, aquestes dues últimes persones, l'any 1892, aportaren capital per a la constitució de la Sociedad de Alumbrado Eléctrico de Ripoll. La manca de consens va pro-

vocar que el 21 d'octubre es fes una altra sessió, en què les clàusules es van aprovar definitivament. Boix i Sirvent van deixar el seu càrrec el desembre de 1890, en constituir-se un nou consistori, encapçalat per Pere Angelats.

L'allunyament de la política no durà massa temps, ja que Sirvent tornà a entrar a l'Ajuntament el gener del 1891, però ara per exercir com a batlle. Sota la seva direcció s'informà els veïns de la millora que es pensava portar a la vila. No tenim constància que hi hagués cap mena d'objecció a fer al projecte.

L'1 de juliol es va produir una nova remodelació de l'Ajuntament. És el moment en què coincideixen tres dels nostres protagonistes: Sirvent com a alcalde, Boix com a regidor d'enllumenat públic i Vaquer, que és regidor d'ensenyament.

En ser una obra molt innovadora i on només podien comptar amb el model de Girona, l'Ajuntament nomenà –l'agost i el setembre del 1891– dues comissions a fi d'estudiar el projecte i redactar els termes definitius per a la subhasta de l'enllumenat. Boix i Vaquer formaven part de les susdites comissions.

El consistori aprovà l'esbós de les condicions econòmiques el 2 de març del 1892. En el ple del 9 de març, Antoni Folcrà, cap de l'oposició, va mostrar-s'hi en contra al·legant que les condicions no foren transcrites en l'acta del dia 2, i afegí: «No es procedente tratar dicho asunto hasta tanto no se emita fallo sobre el recurso de alzada interpuesto por la minoría contra lo efectuado por la Administración anterior».

Tot i les queixes, s'aprovaren les vint-i-una condicions que havien de regir la subhasta, que en alguns aspectes segueixen les proposades el 1890. Entre d'altres clàusules, es concedí l'explotació per deu anys. L'enllumenat el proporcionarien cent làmpades incandescents de vint bugies, i cinc focus de cinc-centes bugies «desde media hora antes de anochecer hasta media hora después de amanecido». La subhasta es va celebrar el 8 de maig. L'única proposta que s'hi presentà fou la de Suñer, a qui s'encarregà l'obra per un import de 3.000 pessetes anuals, amb un contracte de nou anys i nou mesos.

El canvi de consistori i la seva total implicació en el projecte es posà de manifest en el periòdic *El Eco de la*

Ramon Vaquer i Alivés va ser un dels artífexs de l'arribada de l'enllumenat elèctric a Ripoll.

Montaña, en la seva edició del 17 d'abril: «Al tomar posesión de su cargo el nuevo Consistorio, patrocinó la idea formando el correspondiente expediente, aprobado el cual se adjudicó el alumbrado al único postor D. Lorenzo Suñer. La casa constructora de la turbina y dinamos, Sres. Planas y Compañía de Gerona, tiene muy adelantada su construcción, y a no tardar, se dará principio a la colocación de postes para el cable conductor del fluido, desde el punto de su producción en el molino llamado de San Quintín, que dista unos tres kilómetros de ésta». Suñer, a fi d'instal·lar la infraestructura necessària des del molí fins al poble, demanà permís a l'Ajuntament, que li fou concedit el 8 de juny.

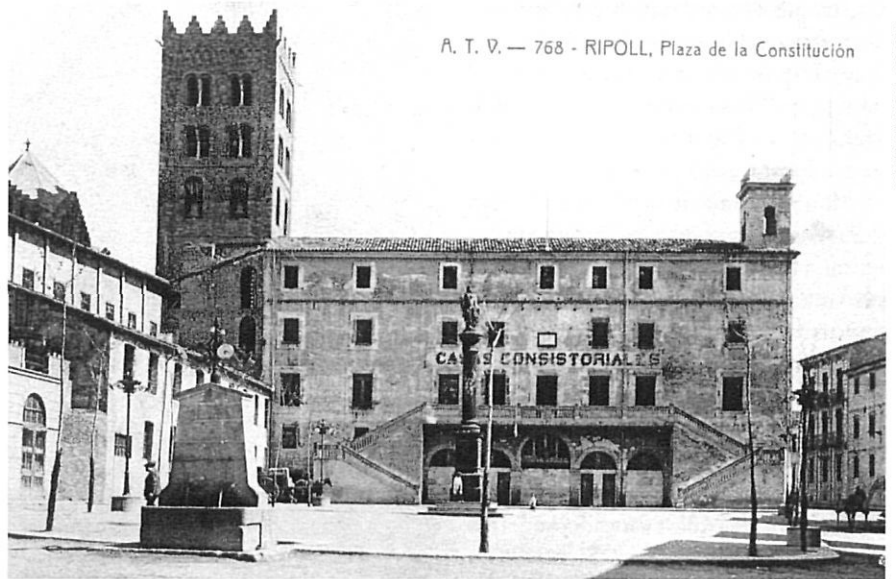
La Sociedad de Alumbrado Eléctrico

A Llorenç Suñer, per tal de tirar endavant el seu projecte, li calgué buscar persones interessades a aportar capital. El 3 d'agost del 1892 es constituí la Sociedad de Alumbrado Eléctrico de Ripoll; entitat que, a part de Suñer, era integrada per tres accionistes més.

Ramon Vaquer i Alivés, veí de Llorenç Suñer –residien tots dos a la plaça Gran–, pertanyia a una família que és present a Ripoll des del s. XII. Vivia de l'explotació ramadera i del conreu de les terres dels nombrosos masos que integraven el seu patrimoni.

L'escritura de constitució de la Sociedad de Alumbrado Eléctrico de Ripoll. (3-8-1892).

Un dels primers espais públics que gaudí del nou tipus d'il·luminació, fou la plaça de l'Ajuntament. Època: entre el 1902 i el 1906.

ÀNGEL TOLDRA VIAZO

L'alcalde de Ripoll, Francesc Sirvent i Comas, també en formava part. Els seus avantpassats s'havien dedicat a la fabricació d'armes de foc i també havien exercit com a administradors de l'estafeta de correus de Ripoll (s. XVIII-XIX). A Sirvent el trobem mencionat com a propietari o hisendat, i l'any 1894 presentà candidatura a les eleccions de diputats provincials.

La nota pintoresca, i mai més ben dit, la donava Francesc Boix i Jordà, que a més de treballar de pintor era regidor de l'Ajuntament. A les actes dels plens es permetia l'ostentació d'estampar una signatura més pròpia d'un notari que no pas d'un menestral.

Tot indica que les dues persones que feren possible que la il·luminació elèctrica s'instal·lés a Ripoll van ser Suñer i Vaquer. Suñer tramità tot l'afer, i també fou a ell a qui l'Ajuntament concedí l'explotació de l'enllumenat. Dins la societat era el gerent i alhora el responsable de l'administració i la utilització de la firma social. A l'hora d'aportar capital, Suñer només contribuï amb 5.830 pessetes, sobre un total de les trenta-cinc mil que aplegava la societat. Ramon Vaquer fou qui arriscà més diners, 17.500 pessetes, qui cedí la infraestructura hidràulica per produir corrent elèctric i qui signà un contracte amb la casa Planas, Flaquer y Compañía per adquirir les turbines que generarien electricitat al molí de Sant Quintí.

... I es va fer la llum

Les obres, en un primer moment, avançaren ràpidament, i la premsa escrita se'n féu ressò: «Hay quienes se prometen comer las castañas al resplandor de la luz eléctrica y otros aseguran que no serán castañas sino turrones. Sea de ello lo que fuere, lo importante para el caso es que se procede con grande actividad en la colocación de postes, aisladores y demás concernientes a la colocación de la red» (El Eco de la Montaña, 23 d'octubre de 1892).

A l'hora de la veritat, van tenir raó els que creien que les obres estarien enllestides per Nadal, a causa que el material va arribar des de l'estranger i de la revinguda del riu Ter del 12 de novembre, que provocà desperfectes en el canal. Tot plegat obligà Suñer a trametre una carta al consistori en la qual es disculpava per no haver pogut realitzar les obres en el termini estipulat, alhora que manifestava que ja es podia posar en servei la nova realització.

L'ajuntament, en sessió de 18 de desembre, acceptà els raonaments i manifestà que l'endemà, i en el marc de les festes nadalenques, es procedís a la inauguració oficial de l'enllumenat. No obstant això, els dies 10 i 11 de desembre ja es van realitzar les primeres proves: «Por vía de prueba se iluminaron algunas calles y plazas con éxito verdaderamente satisfactorio. En efecto, las 57 lámparas de 20 bujías que han servido para la prueba han

dado una luz clara, brillante y tan fija que en toda la noche no dieron la más mínima oscilación. A pesar del intenso frío que se sentía en las expresadas noches fueron muchos los vecinos que recorrieron muy complacidos las calles iluminadas, oyéndose no más que elogios para el Ayuntamiento anterior que inició la idea, al actual por haberla llevado a cabo y a la empresa que tan garbosamente ha cumplido con su compromiso». (El Eco de la Montaña, 25 de desembre de 1892).

El 19 de desembre van tenir lloc els actes oficials, entre els quals hi hagué un passant ofert per l'orquestra de Joan Maideu Els Tranquils. Els resultats obtinguts amb el nou enllumenat van ser tan satisfactoris que l'Ajuntament concedí, el 24 de desembre, l'explotació del servei de l'enllumenat a Llorenç Suñer. D'aquesta manera, Ripoll es convertí en una de les primeres poblacions de la província que gaudí d'enllumenat elèctric.

L'arribada de la llum elèctrica suposà la fi de la utilització dels fanals de petroli. Durant tot el procés, entre el 1890 i 1892, aquest sistema no tan sols va continuar emprant-se, sinó que també va millorar. El 1891 es va instal·lar un fanal al raval de l'Hospital, un altre al passeig de Sant Joan, un tercer al carrer del Prat i dos a l'Estació. Durant el 1892 se'n muntà un al carrer d'en Dama i a la font del Raval. A més, l'Ajuntament acordà que el regidor Francesc Boix els repintés.

La construcció de les fàbriques tèxtils Badia, el 1894, comportà l'expansió de la xarxa elèctrica vers la carretera de Sant Joan.

Ampliació i millora de l'enllumenat públic

A partir del 1893 el consistori ripollès, en adonar-se dels avantatges del nou sistema d'enllumenat i en considerar que el nombre de làmpades no era suficient, proposà ampliar la xarxa. A final d'aquell any s'instal·là un transformador en les proximitats de la plaça de l'Ajuntament i onze làmpades a diversos punts de la vila: una als carrers de l'Estació, del bisbe Morgades, de les Viñas i de la Trinitat, dues a la font i al raval de Barcelona i dues més a la plaça d'Espanya –aleshores anomenada popularment «dels porcs»– i al porxo del monestir de Santa Maria. Però no tot va anar sobre rodes, ja que va caldre canviar els focus d'arc voltaic per uns altres de llum incandescent, ja que feien poca claror i aquesta era oscil·lant.

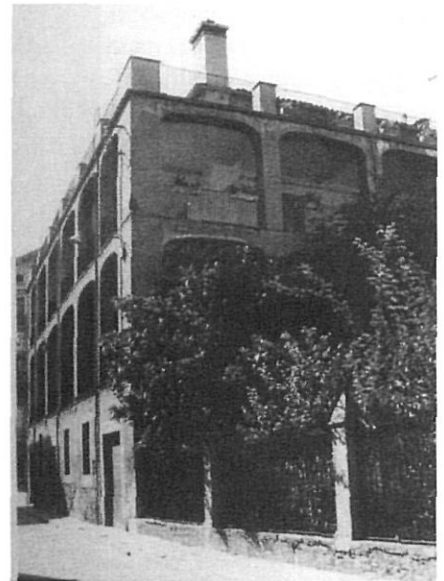
La instal·lació se solia centrar en el nucli antic de la població. Però en funció de les necessitats socials es feia arribar la llum allà on fes falta. El novembre del 1894 s'instal·là l'enllumenat a la sortida de la vila, en direcció a Sant Joan de les Abadesses, a fi de facilitar l'accés dels ripollesos a les fàbriques tèxtils Badia, que s'acabaven de construir.

Una altra via d'expansió de l'enllumenat s'orientà vers els equipaments. El quarter de la Guàrdia Civil va ser un dels primers llocs que gaudí del prodigi de la llum (abril de 1895). Les despeses d'instal·lació de dues làmpades de deu bugies van córrer a càrrec

de l'Ajuntament. La Guàrdia Civil de Ripoll va agrair al consistori la seva col·laboració: «demostrando (...) con tal leal proceder las grandes simpatías que les merece el cuerpo de la Benemérita, el cual procurará corresponder con la eficacia y puntualidad que les son tan habituales». Els agraïments no van acabar aquí, atès que també arribaren des del quarter de Girona.

L'augment continuat de làmpades provocà que els regidors de l'oposició, amb Antoni Folcrà al capdavant, presentessin un seguit d'alegacions al capítol destinat a enllumenat públic dins el pressupost municipal per al període 1895-96. Consideraven que no era proporcional el nombre de làmpades amb la quantitat que s'havia de pagar a l'empresa elèctrica. Van demanar veure l'escriptura de contractació signada el desembre de 1892. Tot sembla indicar que no se'ls va donar ni l'oportunitat de fer-hi una ullada. Aquestes queixes es presentaren davant un Ajuntament dirigit aleshores per Vaquer, que estava acompanyat, entre d'altres regidors, per Sirvent i Boix.

L'entrada d'un nou consistori, el juny del 1895, encapçalat de nou per Antoni Folcrà, va comportar que els nostres protagonistes deixessin els seus càrrecs municipals. Malgrat tot, l'ampliació de la xarxa continuà. Algunes institucions es beneficiaren del nou tipus d'enllumenat: l'Hospital Municipal (juny 1895) i les escoles públiques (gener 1896). A ambdues

Oficines d'Elèctrica Vaquer, a Ripoll.

entitats, la companyia elèctrica els va cedir gratuïtament deu i vint-i-tres làmpades, respectivament.

La millora també es traduí en la substitució, el 1897, dels cinc focus d'arc voltaic, instal·lats el 1892, per trenta-vuit làmpades de vint bugies cada una. Es distribuïren de la següent manera: quatre canelobres de cinc làmpades per al monument del 27 de maig; un canelobre de cinc làmpades al monument d'Antoni M. Ginestà; tres làmpades més als carrers del Progrés i de Santa Maria; dues a la carretera de Ribes, i una als carrers del 27 de maig, de Berenguer el Vell i de la Indústria; una al passeig de Sant Joan i una sota les voltes de la plaça Gran.

Amb aquest panorama tan positiu d'implantació de l'enllumenat elèctric, arribem al 18 d'agost del 1897. Llorenç Suñer i Ramon Vaquer van fer saber a l'Ajuntament que el primer es veia en la necessitat de traspasar la concessió d'explotació a Vaquer. El consistori acordà la transferència el 23 d'octubre.

A partir d'aleshores es comença a escriure un altre capítol de la història de l'enllumenat elèctric a Ripoll, protagonitzat per la família Vaquer. Una empresa que, tot i passar per tota mena de vicissituds, ha continuat produint electricitat fins a assolir la xifra, gens menyspreable, de cent anys d'existència.

Agustí Dalmau i Font
és llicenciat en història.